

Øm Klosters
Venner

Nyhedsbrev
Nr. 16

2013

Øm Kloster Museum

Øm Klosters Venner

Bestyrelsen

Jørgen Højland (formand)
Odinsvej 2, 8680 Ry
Tlf. 86 89 33 35
jhoejland@post.tele.dk

Eva Jensen (næstformand)
Fæstibakke 9, Gl. Rye, 8680 Ry
Tlf. 86 89 82 16
knud.eva@jensen.mail.dk

Ingeborg Doktor (sekretær)
Thorsvej 37, 8680 Ry
Tlf. 86 89 25 34
ingeborg@k-doktor.dk

Torben Christensen (kasserer)
Haldurparken 30, 8680 Ry
Postgiro 919-7583
Tlf. 86 89 32 74
rybogry@hotmail.dk

Jan Bech Andersen
Ægirsvej 3, 8680 Ry
Tlf. 86 89 23 48
janbandersen@hotmail.com

Susanne Gram
Ingerslevvænget 5, 8310 Tranbjerg J
Tlf. 86 29 44 41
susanne.nissen.gram@moesmus.dk

Tove Tindall
Isagervej 23C, 2. sal lejl. 2, 8680 Ry
Tlf 21 36 06 95
tovetindall@hotmail.com

Ruth Baunsgaard (sup.)
Randersvej 55c, 8680 Ry
Tlf. 86 89 13 45

Hans Krongaard Kristensen (sup.)
Gl. Brunshåbvej 7, 8800 Viborg
Tlf. 86 63 96 28
markhkk@hum.au.dk

Redaktion

Ingeborg Doktor
Lene Møllerup
Susanne Gram
Tove Tindall
Bent Koed Doktor (prepress)

Nyhedsbrevet udsendes af museumsforeningen *Øm Klosters Venner*, der er en sammenslutning af personer med interesse for klostrets historie og museets virke.

Indhold

Øm Kloster Bigård	3
En mand og et syn	5
Roma Kloster	8
Skanderborgs kirker	14
Formandens beretning	16
Klosterurter	19
Skeletsamlingen	22
Sommerudflugt til Mariager	23
De jydere land	24
Kontingent betaling	27
Kalender for 2013	<i>Bagsiden</i>

Besøg Øm Kloster Museum og bliv medlem af museumsforeningen Øm Klosters Venner

Vær medlem et år for 100,- kr. eller hele husstanden for 150,- kr. Et medlemskab giver tillige adgang til alle Skanderborg museums afdelinger.

Øm Klosters Venner

Munkevej 8, Emborg, 8680 Ry

tlf. 86 89 81 94

www.skanderborgmuseum.dk
medlemskab på postgiro 919-7583

Forsiden: rekonstruktion af biskop Peder Elafsens grav offentliggjort i Øm Kloster museum 2012 (foto Ib Nicolaisen)

Fotos: Øm Kloster Museums Arkiv / Lene Møllerup / Bent Koed (medmindre andet er nævnt)

Øm Kloster Bigård

Af Kristian Møller

Hvorfor holde bier i klosterhaven? Drev munkene på Øm Kloster biavl? Det sidste spørgsmål kan vi ikke besvare entydigt, men meget indikerer, at biavl og produkter fra biavl har været en del af hverdagen.

I Abbed Peder Sørensens "Inventariet" er der ikke nævnt noget om bier, honning eller voks. Her skal man måske bemærke, at registeret er udfærdiget torsdag efter fastelavns søndag, en vinterdag i februar. Abbed Peder har på dette tidspunkt af året ikke med rimelighed kunnet opgøre antallet af bikuber med levende bier, og selv om han kunne, ville han ikke vide, hvor mange der var til foråret, da vinterdødeligheden var stor (> 50 %). Han har ikke medtaget en post, som var meget usikker. Der er ikke nævnt noget om et lager af honning, hvilket måske også kan forklares med tidspunktet for registreringen. Lageret kan være opbrugt grundet simpelt dagligt forbrug, eller man har med vilje brugt honningen på et tidligere tidspunkt pga. holdbarhedsproblemer i det kolde og fugtige kloster. Blev honningen ikke forarbejdet i efteråret, er den med en vis sandsynlighed begyndt at gå i gæring kort efter høst i september.

At de har brugt honning, kan vi ikke være i tvivl om. I herrekælderen stod der 16 tønder mjød svarende til ca. 2000 liter. Til at fremstille denne mængde er der medgået op mod 1000 kg honning. Det er naturligvis ikke et års produktion, der er tale om, men minimum 2 års og nok maks. 4 års. Et forbrug af 250 kg honning pr. år til mjødproduktion alene har krævet i størrelsesordenen af min. 50 bikuber, hvilket ikke forekommer urealistisk. Det har krævet en arbejdskraft svarende til en munk/lægbroders beskæftigelse gennem sommer og efterår.

Bistade i udhullet træstamme

Man kan have købt honningen, men formodentlig har det været en dyr ressource. Det er mest tænkeligt, at man har spist en god del af honningen ved høst, og så forarbejdet den del, man ikke umiddelbart kunne spise/opbevare til mjød.

I kælderen var der endvidere 12 tønder most, frugt af æbler, stenfrugt mm. Frugtavl og biavl har altid været uløseligt sammenknyttede, formodentlig også i klostertiden, så vi vælger at tro på, at munkene har holdt bier.

Det, der i denne forbindelse, forbavser mest er, at Inventariet ikke nævner voks overhovedet, men ja det er jo et ydmygt cistercienserkloster, hvor man måske har brugt billigere lysmaterialer som tælle mm. og videresolgt voksen.

Mine bevæggrunde til at have bier i klosterhaven udsprang ved et besøg for en del år siden. Jeg bemærkede, at man ” forsøgte” at formidle noget om bier i den gamle montre ved humlehaven. Ved middelalderfestivalen i 2010 købte vi kager, som var sødet med sukker – hvor jeg tænkte: ”Det burde da have været med honning”. Lene og jeg havde efterfølgende en snak om bier på klosteret, og vi blev enige om at prøve. I 2011 og 2012 har jeg så haft to stader stående i det nederste sydvestvendte hjørne – placeret lidt anonymt. Hensigten var, at se om det gav problemer af nogen art at have bier placeret tæt på publikum. Det har ikke været tilfældet, så i år vil vi flytte dem tættere på klosterhaven, evt. vende flyvehullet, så publikum bedre kan iagttage biernes fascinerende flyveaktivitet. Det har ligeledes været væsentligt at konstatere, at det er muligt at høste honning i en vis mængde fra bierne. Generelt har honninghøsten i Danmark været skuffende de to sidste år. I særdeleshed har 2012 været et ”annus horribilus” med et udbytte på 1/3 af et statistisk normalt år. Høsten på klosteret har dog været så tilfredsstillende, at det er muligt fortsat at have bier her. Med tiden vil det forhåbentlig være muligt at udbygge formidlingsdelen, som er min væsentlige interesse i denne forbindelse. Min plan er at kunne placere en hul træstamme med bier et sted i humlehaven, men det er noget som afgøres af økonomi og tid mm.

Af nysgerrighed har jeg forsket i, om nogen af mine andre bigårde er placeret på gammel klosterjord. Det ser ud til, at min bigård i Jeksendalen måske er placeret på gamle besiddelser. En km vest for klosteret har min kollega/kompagnon etableret en parrings bigård, – så hvis der ikke var bier på klosteret før, så er der altså nu, måske placeret hvor munkene havde deres.

Om et syn, som en mand havde

Af Marie Lange, Kasper R. Schultz, Morten V. Rasmussen, Christian Rasmussen, Anna Z. Olsen.

Indenfor en overskuelig fremtid vil der ske forandringer ved Øm Klosters plads. I form af et "tidsvindue", som bliver det første, der møder den besøgende. Et vindue, hvor Øm Klosters historie rides op, og hvor man gennem kunsten får et syn på tværs af tid og tanker.

Kulturformidling

Det lyder måske besynderligt. Men det er resultatet af fem kandidatstuderendes arbejde i forbindelse med faget Kulturformidling på Aarhus Universitet. Vi er som gruppe en broget flok: en historiestuderende med fokus på Tyskland, to studerende fra Æstetik og Kultur med fokus på henholdsvis musik og dramaturgi, en litteraturstuderende, samt en studerende fra Middelalder- og Renæssance-arkæologi med knogler som interesseområde. Som en del af kurset skulle vi gennemføre et kulturformidlingsprojekt. Ud af flere potentielle projekter faldt valget på Øm Kloster, da samarbejdet her var lovende og kommunikationen god, samt at vi så et stort potentiale her. Det sidste halve års arbejde på Øm har været berigende og spændende, Lene Møllerup har taget godt imod os, og samarbejdet med hende har været en fornøjelse.

Gemt bag hegnet

Vi gennemførte i uge 42 en mindre brugerundersøgelse, dels for at komme i dialog med de besøgende og få indsigter i deres oplevelser og tanker om Øm Kloster. Yderligere håbede vi at få klarlagt en målgruppe for museet, som dog viste sig at være svært definerbar, og som måske ikke er som den Nationale Brugerundersøgelse fra Kulturstyrelsen kunne antyde. Deri hævdes det, at den typiske besøgende er en kulturinteresseret kvinde på omkring 60 år, men vores undersøgelse tegnede et noget mere broget billede. Vi håbede samtidigt også at komme i dialog med de mange besøgende, der finder vej ud til museet, men som vælger *ikke* at gå ind, for at få klarlagt baggrunden for denne tendens.

Et fælles ønske hos mange af de besøgende, såvel som ikke-besøgende, var bedre information, inden man træder ind på museet. Det var nemlig uklart for mange, hvad det er for en oplevelse, der gemmer sig inde bag hegnet. *Hvad er der sket med klosteret? Hvorfor skal man betale for at se en ruin?*

Hvem boede her? Her var et oplagt behov for kulturformidling. Tidsvinduet er tænkt til at dække dette behov og dermed klæde de besøgende bedre på, inden de træder ind gennem indgangen.

Kig ind på kirkeruinen fra parkeringspladsen, og placeringen for tidsvinduet
Foto: Morten V. Rasmussen.

Tidsvinduet

Tidsvinduet er helt konkret et vindue i hegnet ind til ruinen: Med udgangspunkt i et citat fra Øm Klosters krønike om bonden Api Hals, der havde et drømmesyn om et kommende kloster, vil vi formidle det kloster, der *blev til*, og som *ikke er længere*. Hovedelementet er en gengivelse af klosteret fra drømmesyntet tegnet i en kunstnerisk abstrakt streg, frem for den traditionelle kulturhistoriske planche-stil. Via brugen af kunst tilbydes den enkelte besøgende mulighed for at opleve sit eget drømmesyn om Øm Kloster.

Det kommer måske til at lyde lidt højpandet og akademisk, at vi vil inddrage kunst til formidling af kulturhistorie og en lokalitet med sit eget liv gennem 400 år. Men netop ved at bruge kunsten, gøres oplevelsen af drømmesyntet individuel og subjektiv. Hvor en realistisk gengivelse vil postulere at kunne rekonstruere det tabte, søger vi i stedet at give en oplevelse, der ligger i forlængelse af ruinen, og spiller på den fascination over forgængeligheden, som et sådant sted inspirerer til. Således ligger en del af tidsvinduets effekt i,

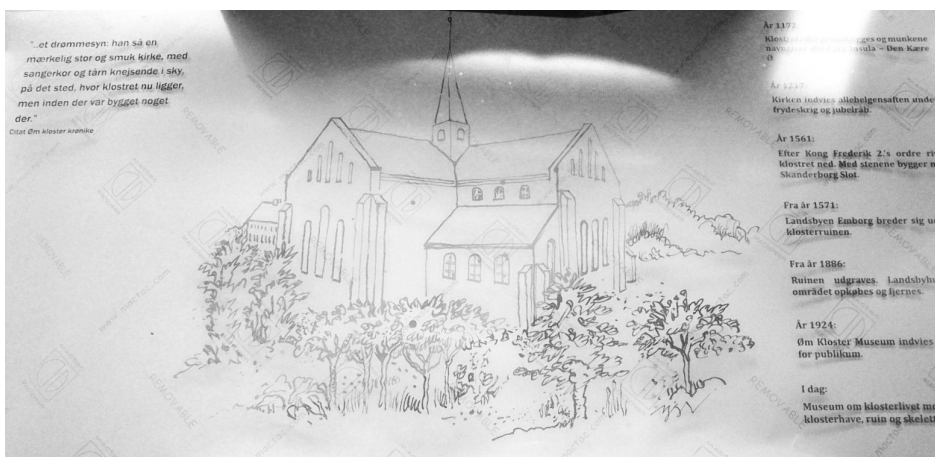
at det er lavet i klar akryl, så man gennem drømmesynd-klosteret vil kunne se ind på ruinen og forundres over, at det kloster, der dengang kun var et drømmesynd, nu igen er noget, man blot må forestille sig.

Drømmesynd-klosteret flankeres på venstre side af krønike-citatet og på højre side af en tidslinje. Det er vores forhåbning, at vi vil kunne ramme et bredere publikum ved at tale til flere sanser. Citatet signalerer samtidigt billedets subjektive karakter og konfronterer den besøgende med en stemme fra fortiden, mens tidslinjen fremviser basale data om stedet, som de besøgende efterlyste, samtidig med at den giver dem en kontekst at forstå ruinen ud fra, når de senere møder den.

Status på projektet

I skrivende stund mangler vi svar fra Kulturstyrelsen om, hvorvidt vi må etablere dette tidsvindue. Men midlerne til at realisere vores produkt er fremskaffet, dels fra Kulturpuljen i Skanderborg, samt Ry-puljen/Trygfonden fra Kvickly og SuperBrugsen i Ry, og endelig fra LokalBrugsen i Gl. Rye.

Den kunstneriske gengivelse af klosteret er kun delvist på plads, og det nuværende billede er en midlertidig løsning, da det fremstår nærmere som en rekonstruktion, frem for en mere fri visuel fortolkning af klosteret. Derfor skal vi have lavet en ny tegning, der ligger mere i tråd med vores ønske om en åben formidling. Om alt går vel, håber vi at se jer til fernisering inden museet åbner i maj, men det vil afhænge af Kulturstyrelsens reaktionstid og et positivt tilsagn fra dem.

Skitseforslag til tidsvindue. Foto: Morten V. Rasmussen

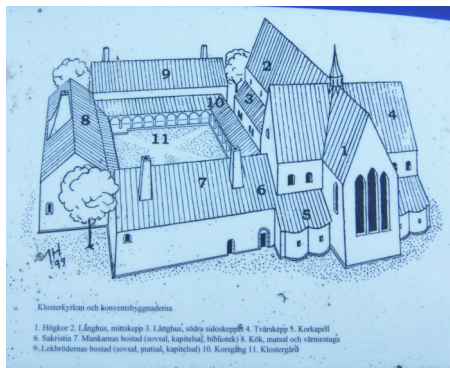
Roma Kloster

Af Ingeborg Doktor

Roma Kloster er på flere måder et usædvanligt cisterciencerkloster. Monasterium beatae Mariae de Guthnalia. Således kaldet fordi det som alle cistercienserklostre, var indviet til jomfru Maria, og fordi det lå på pladsen for Altinget, Gutnal tinget. At det oftest er blevet kaldt Roma kloster skyldes beliggenheden i Ruma sogn, latiniseret til Roma.

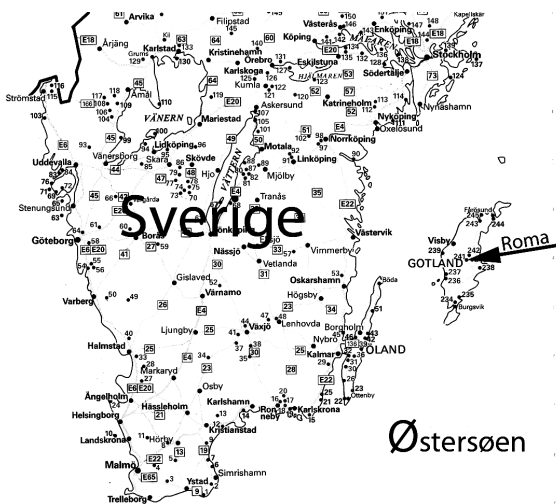
Klosteret ligger centralt placeret inde midt på Gotland, hvor det gamle Gulating lå, og hvor alle gotlændinge var vant til at komme. Det lå dermed ikke isoleret ude i det uopdyrkede våde og sparsomtbeboede område som ordensreglerne ellers foreskrev. Det ligger som et herrekloster, dvs. for adelens sønner, på en ø uden noget adelskab, men med frie uafhængige bønder, som selv handlede på hele Østersøen og derfor var farmænd.

Gotland var i den tidlige middelalder et rigt øsamfund og selvstændigt. I princippet underlagt den svenske konge, men med eget sprog, gutisk, egne love og eget ting, styret af selvstændige bønder. Øen var meget rig som følge af en udstrakt handel med hele Østersøom-

Rester af den gamle klosterkanal.

Den førte gennem seks fiskedamme op til en lille sø, som nu er tørlagt og udgør en mark. For tohundrede år siden var her endnu to af munkenes fiskedamme bevaret.

Gotland ligger i Østersøen og Roma er markeret som interessepunkt 241.

Visby var i 1300-tallet en af hansestæderne og nød stor fremgang og rigdom som handelscentrum i Østersøen, hvilket de mange kirkeruiner indenfor bymuren vidner om.

Om sommeren er der hver uge en 2 timers ridderopvisning udenfor bymuren som er Nordeuropas største og bedst bevarede.

rådet, jvf. gotlandske døbefonte i danske kirker. Disse farmænd var så velstående, at de byggede solide stenhuse på deres gårde, som stadig står flere steder. De eneste, der kunne true farmændene, var Visbys købmænd.

Visby var nemlig en hansestad, fyldt med tyske købmænd, der så ondt til den blomstrende handel, som foregik via farmændene, og som de mente tilkom dem. I 1288 blev denne konflikt til åbne kampe, der indledte den langsomme nedtur for de frie bønder og farmænd. Sortedøden gik heller ikke forbi Gotland og kan have spillet en indirekte rolle i det forløb, som førte til bøndernes tab af deres indtægter og deres reduktion til almue. Valdemar Atterdag var formentlig i ledtog med Visbys købmænd, da gotlændingene blev slået ved Bunkebjerg og kom i dansk besiddelse i perioden 1368-1648.

Klosteret blev oprettet så tidligt som 1164 og var et datterkloster til Nydala, der oprettedes af franske munke allerede i 1143. Som indsættende myndighed fungerede biskoppen i Linkjøbing, men hvad der skete forinden med hensyn til overdragelser af jordbesiddelser vides ikke. Der var intet krongods på øen og som nævnt intet adelskab, men formentlig har Altinget besluttet at invitere munkene. Disses internationale forbindelser kunne udnyttes og bruges til udbygning af farmændenes handelsforbindelser, og man vidste udmærket, at de var foregangsmænd inden for landbrug og forstod at udnytte vandforsyningerne.

Gotlændingene havde mange internationale forbindelser, og øen blev kristen i 1029 formentlig ved en Altingsbeslutning, ligesom på Island. Måske var dette årsagen til, at klosteret lå ved altinget. Her havde hvert herred jord,

som anvendtes til stadeplads og fodermarker til hestene under møderne, og man kan have vedtaget, at hvert herred afgav jord til fordel for klosteret. Præsteskabet var ret selvstændigt, og da øen blev kristen cirka 40 år før det svenske fastland, havde de også haft tid til at udvikle egne styreformer i kirken.

Den første abbed var en fransk munk ved navn Pierre. Han havde personligt kendt Bernhard af Clairvaux og kom fra den gruppe munke, som var sendt til Sverige for at oprette Nydala kloster.

Man gik straks i gang med at bygge klosterkirken af lokale gotlandske kalksten, i plan efter det faste skema for cisterciensernes kirker. På det nordlige kapels ydermur står et navn indridset ”Wigarus”. Men hvem han var vides ikke. Der er ingen spor efter en opdeling i kirken mellem munkenes og lægbrødrenes afdeling. Hvis der har været en sådan, har den sandsynligvis været af træ uden noget fundament. Vestportalen blev udsmykket med en særdeles flot port, som blev en inspiration for flere kirker på øen. I modsætning til den normale byggemåde var sidekapellerne udformet med afrundede absider. Munkene måtte i øvrigt ikke virke som præster på øen, da det var forbeholdt præster, der ikke var både munkeviiede og præsteviiede. Hen mod middelalder-

Sydsiden af klosterkirken. De store buer var forbindelsen ind i sideskibet, hvis rest ses længst til venstre i billedet

rens slutning ved man, at denne regel var under opløsning, og da reformationen kom, havde flere kirker i nærområdet kirkelig betjening fra klosteret. Der må altså have været flere præsteviede munke på det tidspunkt.

Klostergården havde en afvigende form i forhold til den normale, idet den var rektangulær i stedet for kvadratisk. Årsagen hertil kendes ikke, men har måske haft sin rod i, at lægbrødrenes fløj var længere end munkenes.

Klosteret havde mange besiddelser på øen og på nabooen Øland, men hovedmængden af gods lå i Estland, hvor det havde rige områder under sig.

På Gotland kendes et gammelt beboelseshus, Møllebos, fra første halvdel af 1200-tallet og ud fra navnet formodes det, at der har været mølleri. Denne ejendom tilhørte klosteret, som under middelalderen var det næstrigste i det nuværende Sverige.

Om livet i Roma ved vi så godt som intet, men vi kan forestille os den travle hverdag for lægbrødrene, i mark og stald, i møllen og med fiskeriet, samt det stille liv for munkene i rammerne af tidebønner, kapitelmøder og arbejdet med bogafskrivning i skrivestuen, pleje af syge og besigtigelse af vandopstemninger, mølle og fiskedamme. Af al den aktivitet er der næsten intet tilbage.

Kirkeruinen står i dag tilbage med en delvis intakt sydside. Hele nordsiden er stort set væk. Af klosterbygningerne er intet tilbage, men i græsset er delvist markeret nogle bygninger, som i 1961 blev fastlagt gennem en udgravning. Da reformationen kom til øen i 1527, fik klosteret, som andre steder i Danmark, lov at fortsætte, og da man manglede brødre i 1549, fik Christian d. 3. et brev fra Roma, om ikke en af brødrene fra

En søjle står ensomt i den gamle klostergård, måske den centrale søjle fra kapitelsalen

Dekorativt bygningselement fra kirkeruinen, nu placeret i det lille museum i lensboligen.

Sorø kunne komme til klosteret. Navnet på den sidste abbed var Johannes Bohnsack, og han er en af de få, hvis navn er kendt.

Sidenhen blev klosteret en del af lensmanden på Gotlands sommerresidens. De danske lensmænd boede på Visborg Slot inde i Visby og tog om sommeren på landet, måske i virkeligheden for at vise flaget og sikre sig, at bøndernes afgifter nu også kom som aftalt. Dette krævede naturligvis en standsmæssig bolig, og klosterets sten blev som andre steder genanvendt til at bygge en gård til lensmanden. Samtidig byggedes en stor lade-

gård. Måske var der i forvejen klosterbygninger på stedet, som blot blev anvendt af de nye herrer. Man ved, at i 1633 var kirkerummet i brug som stald og fæhus.

Da øen overgik til svenskerne, skete det endelige sammenbrud af klosterkirken, og den blev revet delvist ned og derefter brugt som stald for lensmandens køer. De sidste rester af det øvrige byggeri forsvandt i en total renovering af stuehuset i 1730erne, hvor også sideskibene blev revet ned. Stedet var fortsat sommerbolig for de svenske lensmænd, men i 1898 blev gården solgt til en privatmand, og han rev efter en brand en stor del af kirkens nordmur ned for at udvide stalden.

Nu er området offentlig ejendom, og i ruinerne er der sammenren igennem et friluftsteater, som fortrinsvis spiller Shakespeare stykker. Hovedbygningen er delvis offentlig tilgængelig med et lille museum om klosteret. Der er en nyanlagt klosterhave med medicinske urter tæt på kirkeruinen. Nær ved ses resterne af en klosterkanal.

På Gotland lå i øvrigt også et nonnekloster tilhørende cistercienserne. Det hed Solberga kloster

Kirkeruinen bruges om sommeren som friluftsteater med publikum siddende nord for kirkerummet.

*Korhvælvings slutsten. Nu udstillet i den gamle lensbolig bygget af sten fra klosteret.
Lensboligen fungerer i dag som museum.*

og lå oprindeligt nogle få hundrede meter fra Visbys porte, men flyttede siden helt ind i byen. Sidst i 1400-tallet blev det nedlagt og der er ingen spor af det længere, så den nøjagtige beliggenhed er ukendt

Fotos: Ingeborg Doktor

Kilder:

Sven-Erik Pernler: S:ta Maria Kloster i Roma. 1988

Ingrid Swartling och Gunnar Svahnström: Roma kloster och kungsgård. Stockholm 1964 Almqvist og Wiksell

M. Østergren: Det gotlandska alltinget och cistercienserklostret i Roma

Den nyanlagte klosterhave kan godt minde om klosterhaven i Øm, men er ikke så udbygget som den vi kender

Skanderborg Kommunes kirker

Af Lene Møllerup

I 2012 besøgte vi Tåning og Stjær kirker. Herunder er kort beskrevet nogle af de seværdigheder, disse kirker byder på.

I 2013 er der planlagt besøg til Mesing kirke (11. april) og Hørning kirke (dato i september er endnu ikke fastlagt).

Tåning Kirke

I Tåning kirke findes en tilsvarende koropbygning, som også ses i Ovsted kirke med hvælvoverdækket alterafsnit og en trappe i korets hjørne, der fører til loftet over alterstedets hvælv. Korets oprindelige udtryk har styrket og fremhævet alterstedet som noget særligt.

Særligt interessant er det, der ikke længere kan ses. I 1957 blev der ved restaurering af kirken fundet en række naive og lidt obskøne kalkmalerier fra den yngre del af middelalderen. De blev atter overkalket. Malerierne viste personer med gren- og blomsterbeklædt hovedtøj, instrumenter til frembringelse af musik samt en penisattrap. Der var også billeder af en hængt ræv, en jæger, vase med blomster og en labyrint.

Tåning kirkes smalle trappe i hjørnet af koret.

Tåning Kirke.

I korets østlige hvælv var et våbenskjold med indskriften: "Knut Abba"- abbed Knud, og i det sydlige hvælv indskriften "frater sever(inus)"- broder Søren. Kirken var i middelalderen ejet af Øm Kloster, men hvilken abbed Knud og broder Søren, der er tale om, er uklart.

Stjær Kirke

Den lille granitkirke ligger smukt placeret i landsbyen. Kirken er bygget af tildannede granitkvadre, hvor særligt sokkelstenene er usædvanligt lange. Seværdig er kirkens granitportal, der omkranser kirkens syddør.

På dørens overligger – tympanonet – ses korsfæstelsesscenen med Kristus på korset. Ved siden af Kristus ses den blinde Longinus, der da han giver Kristus sidesåret, får blodstænk i øjnene og bliver seende. På den an-

Tympanon i Stjær kirkes syddør. Dørens overligger, tympanonet, har ofte symboler, der knytter sig til Kristus, jævnfør biblens ord: "Jeg er døren; den der går ind gennem mig, skal blive frelst (Joh. 10.9). Korset er symbolet på livstræet, der underbygger forestillingen om paradiset.

Detalje fra Stjær kirkes syddør

den side af Kristus ses Stephaton, som rækker Kristus eddikesvampen. Andre figurer: Johannes og Maria samt evangelisterne Lukas og Markus.

På den vestlige karmsten ses en mand med langt flettet hår kæmpende med en løve, mens der under dem er en mindre liggende løve. Øverst i vestlige karmsten er indhugget en latinsk indskrift, der i dag kun er svagt synlig. På østlige karmsten er en siddende løve, hvorover en engel svæver. Historien, der fortælles her, kan ikke præcist afgøres. Manden, der kæmper med løven, er tolket som Samson på grund af det lange hår, og hans kamp med løven tolkes som et opgør med det onde.

Formandens beretning

Af Jørgen Højland

Når vi engang tænker tilbage på museums-sæsonen 2012, vil vi sandsynligvis først og fremmest huske Peder Elafsen.

Ikke, fordi salig biskop Peder Elafsen er hverken urolig eller påtrængende i sine to grave, men fordi han i sin kopiudgave på fornem måde illustrerer en bispebegravelse anno 1246. Jeg er overbevist om, at de mange gæster, som har stået foran den omhyggeligt genskabte grav med den rigt klædte skikkelse og de tydelige og stærke ansigtstræk, har oplevet, at tiden kortes, og at Peder Elafsen som menneske og prælat kommer tæt på.

At han så samtidig var et dobbelttydigt menneske, gør ham kun endnu mere gådefuld og spændende. Var han den afholdte biskop, som munkene i Øm jordede på deres nye kirkes allerfornemste gravplads foran den hellige Jomfrus alter - eller var han en skidt knægt, som lå i uafsladelig krig med sine egne kannikker og sågar brugte bandlysning som våben mod dem? Eller var han begge dele?

Men det forløbne år har også været præget af helt andre højdepunkter. F.eks. har repræsentanter for Kulturministeriet gennemført en meget detaljeret kvalitetsundersøgelse, hvor Skanderborg Museum - og hermed også Øm Klostermuseum - blev set efter i alle sømme, dels gennem en lang række indberetninger, dels ved et flerdagsbesøg af tre ministerielle undersøgere.

Undersøgelserne der har omfattet et antal danske museer, har resulteret i en grundig vurdering i København og har placeret Skanderborg og Øm med den næsthøjeste "karakter", kun overgået af ét museum i den undersøgte

Peders Elafsens grav er genskabt under museets gulv.

Foto: Ib Nicolaisen

Fra munkenes morgen med udsigt over Mossø

gruppe.

Det er meget tilfredsstillende, men vigtigst er, at undersøgelsens kritikpunkter (for sådanne er der naturligvis) kan bruges til intern forbedring af vores museum. Øm Klosters Venner tilsiger naturligvis også her sin hjælp og støtte.

Gode gamle programpunkter har selvfølgelig også præget den forløbne sæson. Blandt meget andet kan nævnes ”Munkenes Morgen” med biologen Otto Andersen, åbningen af ”Biskop Peder Elafsen”-udstillingen, forestået af biskop Kjeld Holm, friluftskoncert med Nordsøkoeret, og friluftsgudstjeneste, ledet af pastor Benedikte Baggsgaard.

Årets sommerudflugt gik til kirker, klostre og borge i Viborgområdet. Turen blev gennemført i superøsende regn og heroisk ledet af universitetslektor Hans Krongaard Kristensen.

Ikke mindst skal det nævnes, at Øm Klosters Venner som sædvanligt spillede en meget aktiv rolle i Klosterfestivalen ”Mad og Øl på Øm”.

Årets aktiviteter sluttede Allehelgensaften, hvor en trofast skare i frost og novembermørke præcis kl. 18 fejrede klosterkirkens 755-års fødselsdag.

Klostervennerne har desuden bistået med planlægning og afvikling af en række arrangementer i Klostermuseets regi.

Der henvises til en samlet fotogennemgang af både Museets og Venneforeningens arrangementer (gennemføres som afslutning af generalforsamlingen). Gennemgangen er udarbejdet af museumsinspektør Lene Møllerup.

Til næsten sidst lidt om ØKV og om bestyrelsen.

Gudstjeneste i kirkeruinen under Mad og Øl er ved at blive en tradition.

Foreningsmæssigt er året forløbet roligt. Ved konstitueringen efter generalforsamlingen i februar blev resultatet det samme som året før, altså at de bestyrelsesmedlemmer, som var på valg, blev genvalgt, og at de forskellige bestyrelsesposter blev fordelt på samme måde som året før. Det har givet ro og kontinuitet i arbejdet.

Desværre har antallet af museumsgæster ikke været tilsvarende roligt, men er gået lidt ned (ca. 10 %). Vi har drøftet baggrunden for dette fald - uden at kunne finde nogen særlig begrundelse. Heldigvis gælder faldet ikke de andre afdelinger på Skanderborg Museum, så vi håber på, at faldet er forbigående.

Jeg vil gerne slutte beretningen med en varm tak for godt arbejde i det forløbne år. Takken skal gå til de mange lokale, bl.a. forretningslivet, som har hjulpet og støttet Venneforeningen - så vi kunne støtte Klostermuseet!

En særlig tak til vore mange frivillige hjælpere!

Tak til Skanderborg Museums ledelse og medarbejdere - og især en varm tak til Lene og til museumspersonalet på Øm Kloster!

Lad os sige tak for i år - og sende gode ønsker med for Øm Kloster!

Jørgen Højland i snak med udgravningsleder Ejvind Hertz fra Skanderborg Museum, som inden generalforsamlingen fortalte om årets udgravninger i Alken Enge ved Mossø.

Klosterurterne Hasselurt og Liden Singrøn

Af Tove Tindall

Hasselurt *Asarum europaeum* †

Planten er kendt tilbage fra oldtiden som vildtvoksende i krat og skove i Øst- og Mellemeuropa samt senere indplantet i haver som læge- og prydpilante. Den er kommet til Danmark sammen med munkene som en meget benyttet lægeplante.

Blomsten – der blomstrer i maj - er enlig, kortstilket og tredelt med 12 støvdragere, udvendig grønligbrun, indvendig purpurbrun på en kort, krybende jordstængel. Blomsten er skjult i vinklen mellem de to eneste - fra jordstænglen udgående - langstilkede, nyreformede mørkegrønne blade. Ved iturivning lugter planten skarpt.

Plantens navn kan skyldes, at den ofte vokser i skovbunden nær hasselbuste, men måske snarere blomstens lighed med en hasselnød i hasen. I 1700-tallet var den kendt som Bonde-nardus – på grund af lugten (rod-stokkens er peber, - blomsternes lidt kamferagtig) - minder om indisk nardus. Fra 1793 kendes den som Tveblad, da årsskuddet jo kun bærer 2 løvblade.

Lægemedel

Advarsel: Planten indeholder giftstoffer, bl.a. det stærkt ætsende asaron! †

Dette til trods har den været benyttet flittigt:

(Harpestræng, død 1244): virker urindrivende, udrenser barselskvinden, mod sygdomme i leveren, vattersot, lårsot, gulsot. (Henrik Smid 1546ff): brækmiddel, som uddriver

Hasselurt. Foto: Ib Nicolaisen

kolera og flegma af alle lemmer ved stolgangen (toiletbesøg). For slim i lungerne, hoste, åndenød, renser blære, nyrer, milt og livmoder.

Hjernen og hukommelsen styrkes, hovedhede stilles efter badning med afkog. Destilleret vand af planten hjælper for svage øjne; sygelig kvinde skal drikke dette, der uddriver fosteret – levende eller dødt. (1806) Roden forårsager opkastning og diarré, den anvendes i nysepulver. (1793): middel mod hestens sygdomme og utrivelighed, råd for ”negl i øjet” (keratitis) og skurv, i omslag på sår og bylder; den pulveriserede rod blæses i hestens næsebor for blindhed. (o. 1700): Får med maveonde indgives hasselurt og løg.

Liden Singrøn *Vinca minor* †

En 15-50 cm høj halvbusk med krybende stængel, med elliptiske, blanke, stedsegrønne blade, (o. 1450: sin = altid); stængel forveddet ved grunden. Andre navne: i 1600-tallet **Sidengrøn** (siden = silke), **Vintergrøn**, **Eviggrøn** 1781, **Lille mødomsurt** 1770, hvor den sås som Myrten i fest- og brudekranse, **Gravgrønt** og **Immergrøn** i 1800-tallet, og **Gravmynte** 1911. De korte, oprette skud får i maj store blå, i sjældnere tilfælde hvide, blomster med

Singrøn. Foto: Ib Nicolaisen

flad krave. Træffes i Danmark mest som prydblade i haver, som kant- og dækplante på gravsteder samt forvildet til skove og vejkanter. Finde vildtvoksende bl.a. i Sydeuropa.

Til Singrønfamilien hører også de kendte og meget smukke Nerier (*Nerium oleander* og *Nerium odoratum* †††).

Lægemiddel

Endnu en Advarsel ! Plantens vigtigste giftstof er glykosidet **folinerin** †. Forgiftning ytrer sig ved langsom puls, senere uregelmæssigt hjerteslag medførende åndenød, cyanose, stærk pupiludvidelse og krampe, der afveksler med dyb bedøvelse. Død kan indtræffe p.gr.a. hjertelammelse. **Anvendelse i urtemedicin er i dag forbudt af levnedsmiddelstyrelsen.** Til trods for ovenstående er beskri-

velserne af, hvad denne plante har været anvendt til overvældende! Og lidt uhyggeligt at tænke på!

Det vides ikke, hvornår planten er kommet til Norden, men i Oldtidens lægebøger – og dermed også i Middelalderens – er den ofte nævnt som middel mod nedenstående onder:

Udrensning af snart sagt alle dele af kroppen: lever, blære, nyrer, vagina, næse og ører; udvendigt brugtes den (Simon Paulli 1648) af barberer og læger til at tørre og hele sår og bylder. (1806) Rå blade blev tygget som værn mod næseblod. Til at lægge på giftige dyrs bid. I afkog mod tandpine, diarrè og dysenteri. Giver et sammensnerpende lægemiddel, bruges til fosterfordrivelse : ”sevenbom og singrøn – gør mangan pige skøn” (o. 1700).

Også husdyrene forsøgte man at hjælpe med denne urt: ”Har koen svært ved at kælte, indgives den et afkog eller den pulveriserede urt i drik. Et dekokt gives mod koens hoste og lungesot (1670).

Singrøn brugtes også til hestens krop eller kværke, bladene mod dyrets ukendte sygdomme.

Folketro og myter

Der er en del overtro forbundet med Singrøn, som bl. a. kunne beskytte imod djævelen, hvis man bar planten som amulet på kroppen. En blomst i knaphullet ville holde ondskab væk. En plante over køkkendøren holder hekse på afstand.

Den pulveriserede plante blandet i mad kunne styrke kærligheden mellem de to mennesker, der spiste maden.

Hvis Singrøn skal virke i magiske ritualer, bør man indsamle planten, når man er uskyldig, og når månen er én nat gammel.

Hvis man kigger længe på sin Singrøn, genkaldes glemte minder.

Prosa og poesi

På italiensk kaldes planten ”Dødens urt”, og Singrøn plantes på småbørns grave; de lyseblå blomster skulle være symbol på børnenes øjne? (TT: Har de fleste italienere ikke brune øjne?).

Den mest uhyggelige oplysning er, at dødsdømte på vej til galgen fik en krans bundet af Singrøn hængt om halsen!

Så lad os slutte med lidt mildere poesi:

En trodsig Vinca sine blomster spænder

Omkring en grav, som ingen mere kender.

Viggo Stuckenberg

*(Som gravblomst) du har evighedens glans på løvet, -
I øjet håbets himmelblå*

Anton Andersen

*”Der er noget uendelig blidt og vemodigt over denne yndige plante,
noget rørende, ærligt og trofast, de store himmelblå blomster, lyser
som et vemodigt smil mellem de alvorlige, mørkegrønne blade”
ukendt?*

Kilder:

J. Lind og H.N. Garner: Klosterhaven i Øm
V. J. Brøndegaard: Folk og Flora
A.M. Olesen: Hekseurter, Gamle lægeurter
Harald Nielsen: Lægeplanter i farver (Politiken)
Otto Lindemark: Vore giftige blomsterplanter

Nyopsætning af Øm Klosters skelet- samling

Af Lene Møllerup

Takket være en bevilling fra Cand. Pharm. Povl M. Assens Fond har det været muligt at renovere museets udstillede skeletsamling.

Hovedparten af det udstillede skeletmateriale stammer fra udgravningerne i 1930'erne, hvor det blev beskrevet af læge Kr. Isager og herefter udstillet i museet.

De seneste år har det været et stort ønske at få renoveret denne del af udstillingen og få samlingen belyst og beskrevet på ny. Arbejdet er foregået i efteråret og vinteren 2012/13 og har involveret flere forskere, der har hjulpet med til at bedømme knoglelæsioner, sygdomme og besvaret spørgsmål omkring dette. De udstillede præparater er blevet rensset,

Foto: Ib Nicolaisen

konserveret og nyopsat på en overskuelig måde i en ny montre med følgetekster og belysning.

Udstillingens hovedtema tager sit udgangspunkt i skeletsamlingen på Øm Kloster og fortæller om de sygdomme, menneskene oplevede i tiden inden den moderne medicins og penicillinens udbredelse. Endvidere belyses de livsvilkårene middelalderens mennesker levede under samt klostrets rolle som humanitær institution.

En stor tak skal rettes til Cand. Pharm. Povl M. Assens Fond for at have gjort nyopsætning og genbearbejdning muligt. Tak til Ulla Freund og Dorte Pedersen, Retsmedicinsk Institut, Syddansk Universitet, Lene Warner Thorup Boel, Retsmedicinsk Institut, Aarhus Universitet, lægerne Claus Højbjerg Gravholt, PhD og Kurt Kristensen, PhD, Århus Universitetshospital. Tak til Søren Gotfred Pedersen, tegnstuen Museion, Finn Lauersen og Jesper Frederiksen, Konservering og Naturvidenskab, Moesgård, Museum for udstilling, konservering og montage.

Sommertur til Marias Ager

Af Jørgen Højland

Den endelige plan ligger ikke fast endnu, men årets sommertur kommer formentlig til at løbe af stabelen lørdag 29. juni 2013.

Hovedmålet vil være den fantastiske birgittinerkirke i Mariager. Klosterkirken var færdig 1480, og den var da en af landets største kirker - 75 meter lang og 25 meter høj. Som navnet siger, var den viet til Den hellige Jomfru, og som birgittinerkirke også til Den hellige Birgitta, og klostret var indrettet til at huse både munke og nonner.

Kirken er en fantastisk oplevelse, og vi skal også besøge det nærliggende menighedshus, som er indrettet i en af de gamle klosterbygninger.

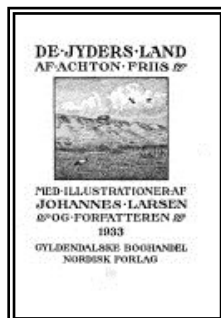
Anden del af turen vil omfatte middelalderlige bygninger i Randers, bl.a. Helligåndshuset og Helligåndsklostrets kirke. Og for at det nu ikke skal gå hen i middelalder alt sammen, skal vi også en tur rundt til den moderne Sct. Clemens kirke, der med sin eventyrlige udsigt fra den højt hævede kant af Gudenådalen er blandt landets smukkeste beliggende.

Endelig tur-beskrivelse udsendes senere.
(se hjemmesiden, lokalavisen eller tilmeld dig mailinglisten hos sekretæren)

Emborg og omegn, Achton Friis og Johannes Larsen på udflugt

Idé og tekstudvalg: Jan B Andersen og Otto Andersen

Forfatteren, tegneren og musikeren Achton Friis (1871-1939) er, blandt meget andet, kendt for i 20-erne og 30-erne at stå bag storværket om Danmark og danskerne. Efter ”De danskes Øer” (1926-28), kom ”De jydere Land” (1932-33) og sidst ”Danmarks store Øer” (1936-37). I maj 1931 rejste han med tegneren og maleren Johannes Larsen rundt i Østjylland for at samle indtryk og stof til De jydere Land. De to besøgte også egnen omkring Ry, Gl. Rye og Emborg.

Det er skrevet om Achton Friis, at han i mellemkrigstiden fik sat en eftertrykkelig finale for guldaldersynet på Danmark – inden den moderne tid efter krigen ændrede så meget. De tekniske og økonomiske muligheder fra 50-erne og fremefter satte voldsomt aftryk på landskab og befolkning. Det giver ikke længere mening at portrættere ”folketyper” rundt omkring, som Achton Friis gjorde. I en vis forstand kan man sige, at vi alle i dag bor i ”storbyen Danmark”. Hans romantiske syn på natur og landskab træder tydeligt frem, når han sætter sig tilrette på en bakke^[1] og lader os følge sine øjne mod detaljer og store linjer.

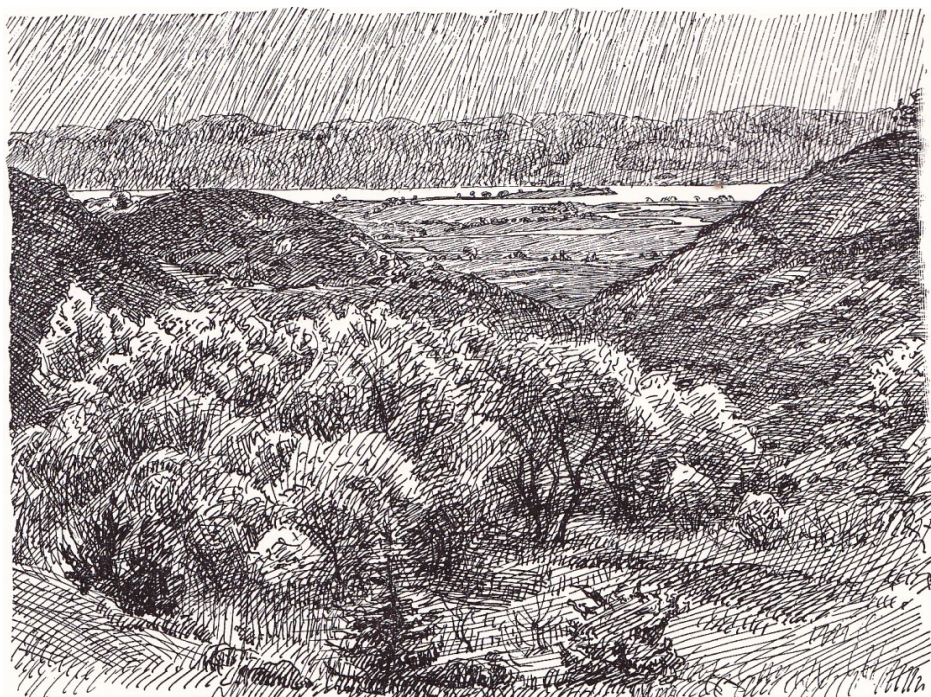
Tag en tur ud i lyngbakkerne i maj 2013 og følg de to herrer på turen – og læg mærke til forandringerne i landskabet:

”Tæt østen for Gammel Rye ved vejen ned mod Emborg ligger en række af voldsomt formede hedebakker med fri udsigt fra deres 107 meter høje toppe ud over den brede Gudenådal mellem Mossø, Gudensø og Salten Langsø og med brat faldende skrænter ned mod engene med den kraftigt slyngede å, der her er som et bredt, skinnende flodløb i sin vide seng, til det fjerne bakkelandskab på søernes modsatte bred. Måske er dette det bedste åbne landskab i hele egnen, en fryd for øjet med sine stolte linjer og sine vide udsigter. Forgrundens høje bakker med de kegleformede, lynggroede toppe vælter sig kaotisk mellem hinanden, som var de tabt af en trolde-sæk. Dybe kløfter med grøn bund skærer sig imellem dem med retning ned mod den dybe, jævne dalbund. I lyngen gror selvsåede birke,

enligtstående og ganske små, som trykker de sig i de tunge, mørke bakkernes nærhed. Ganske lave egepur ligger med deres lysende grønne som pletter over den brune bund, kun lidt højere end lyngen og endnu kun med små bitte blade. Myriader af blåbærbuske gør bunden endnu mere broget med deres dristige grønt og pranger allerede med små, hektisk røde bær. Enebuske rejser sig som små cypresser på bakkernes hæld.

Sandelig, dette øde landskab har sin rigdom! Fattigt virker det kun, hvor det på grænsen mod dalen hist og her er dyrket. På de elendige sandmarker, der synes at kunne komme i flugt med den mindste vind, råber de magre strå til hinanden over grus og flintesten.

Hele dette prægtige stykke hedebackeland burde fredes, og man skulle begynde med at fjerne de felter af smågran, som pletter det. Det er en stor synd, hvis plantningen fortsættes på dette sted, der ved sin storslåede modsætning virker så prægtig mod de frodige enge med den flodlignende, brede strøm og de fjerne, rolige søer.

Hedebackerne ved gl. Rye mod Gudmøse og Næse. 24. Maj 1931. 72

© Johannes Larsen Museet, Kerteminde.^[2]

Langt, langt ude i syd og øst svinder horisontens bakkekanturer i den lette grå tordendis, som i dag hviler over engen; alle lyse farver derude er smeltet sammen med luften og forsvundne, kun de mørkeste står synlige som svage toner gennem skyen. Hist svæver en skov i luften højt over søens usynlige spejl, her svinger en mølle sine vinger, løsrevet fra sin forbindelse med jorden, som om den var på flugt mod himlen med mølleren og det hele. Et insekt ligger på vandet dybt dernede med en fin, lysende stribe efter sig – en lille damper^{3]}, som synes at ligge fuldstændig stille, kun striben viser, at den bevæger sig.

Men lad os sætte os på cyklen her og rulle ned ad vejen mod Emborg – en flyvetur, omtrent til man når Emborg Bro over Gudenåen midtvejs i dalen. Hvad man her kommer ud i, er et strålende eksempel på det storladne østjyske ålandskab, som det former sig i disse egne på grænsen af hederne. De banker, vi før stod på, skyder sig videre som en mægtig ryg, der med sine mørke pukler følger én langs vejens ene side, mens til den anden Gudenåen vælter sig i hele sin majestætiske bredde mellem Mossø og Gudensø, stærk og rolig og mandfolkeagtig i sine manerer, skønt den kun er fire–fem mil fra sit udspring. Her fører den ikke alene Mossøens vandmasser med sig, men har også fået tilløb fra Salten Langsø! Den er som en af de roligt flydende floder gennem den russiske steppe, vid og stille er dalen omkring den.

Høet er ved at blive sat i stakke på den milevide flade, mænd og kvinder kæmper med den duftende afgrøde, favner den og slænger den i bunke. Blegrøde pigearme og hvide skjortæærmer blinker nær og fjern, høduften driver tæt og tung over å og enge. Røde og sortbrogede hoveder ligger og daser i solvarmen eller græsser langs åens bredder. En hest står og halvsover med hovedet lænet over en andens hals. Fluer summer, og græshopper filer. Det er et jysk slaraffenland – og kun få hundrede meter borte står de stejle, mørke lyngbakkers front skarpt ned mod de frodige enge. Kultur og natur har i forening frembragt noget storslået og harmonisk.”

Efter denne beskrivelse kommer en længere fortælling om Æm Kloster samt en kort udtalelse om abbed Jens (citeret med lydkriftsbogstavering, så enhver læser kan forstå, hvor langt inde i Jylland, vi befinder os) fra ”den gamle opsynsmand” Hans Kjær. Denne tekst kan bringes i bladet en anden gang. Beskrivelsen af landskabet fortsætter derefter således:

”Det bedste overblik over stedet, og det sikreste indtryk af, hvorledes her må have set ud, da klosteret og dets tårnprydede kirke løftede sig over sine haver mellem skovene og de rige søer, får man fra en bakke^[4] tæt nordøst for den lille by. Man ser herfra vidt ud over hele egnen, mod nord til de gølge, mørke, imponerende hedebakker, som en halv mil borte lukker for udsigten, mod nordvest til Gammel Rye med dets kirketårn og vesten for dette til de fjerne skovklædte banker, bag hvilke Himmelbjerget skjuler sig, mod sydvest og syd over den lange Mossø, der breder sig for øjet som et roligt hav, og bag denne de vældige, skovdækte åse, der østligst ender i Ejer Bavnehøj. Et storladent landskab med stolte linjer og uhyre vidder.

Og dybt foran min fod under bakkekammen den lille romantiske Emborg by med dens gamle gårde og huse bag den store mose, hvor vestligst det gamle kloster lå. Hvor vidunderligt stedet har været, går først op for mig, da jeg ser det herfra. Hvor lunt har ikke klosteret ligget mellem de fiskerige søer i læet mellem de skovklædte højder. ”

(Citater: Achton Friis: De jydere Land bd. 1, 2. udg., Grafisk Forlag 1962, side 195-196 og 202-203. De kursiverede ord findes i bogens tekst.)

Noter:

[1] Billedet af Johannes Larsen viser udsigten fra Galgebakken 101 moh.

[2] Tilladelse til brug i nyhedsbrevet pr. 28.1.2013

[3] Damperen på Mossø må være S/S Juliane, som endnu var i drift i 1931 (H. N. Garner: Stage og Damp, 1981)

[4] Den omtalte bakke må være Bjergesbakke, selvom den efterfølgende tekst (ikke citeret) giver mistanke om, at forfatteren har blandet udsigten fra Kællingestibakke og fladen østpå mod Boes ind i beskrivelsen.

VIGTIG meddelelse

Det er ikke længere nødvendigt at fremvise et girokort med kvittering for at få gratis adgang til Øm Kloster Museum (eller de andre museer under Skanderborg Kommune). De omfattede venneforeninger fremsender medlemslister til de respektive billetkontorer ved sæsonens start.

Kontingent overføres via netbank til reg. Nr. **1551** konto nr. **9197583**.

Det sker på Øm Kloster i 2013

Maj

Onsdag d. 1. maj, kl. 10:00. Øm Kloster Museum åbner for sæsonen med nyopsætning af skeletsamlingen (se side 22).

Søndag d. 26. maj, kl. 04:30. Munkenes morgen og naturen vågner. Oplev morgenstemning i og ved klosteret (se foto side 17).

Juni

Torsdag d. 13. juni, kl. 20:00. Fri-luftsgudstjeneste i Øm Klosterkirkes ruin ved sognepræst Iben Johanne Thomsen, Gl. Rye Kirke.

Lørdag d. 29. juni. Sommerudflugt med Øm Klosters Venner til Randers og Mariager (se side 23).

Juli

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen på Øm Kloster .
- søndag d. 7. juli, kl. 14:00,
- søndag d. 14. juli, kl. 14:00,
- søndag d. 21. juli, kl. 14:00,
- søndag d. 28. juli, kl. 14:00.

August

I munkenes fodspor - rundvisning i klosterruinen på Øm Kloster.
- søndag d. 4. august, kl. 14:00.

Weekenden 17. og 18. august, kl. 10:00. ”Mad og Øl på Øm” – klosterfestival med ølsmagning & middelaldermarked ved ruinerne af Øm Kloster.

September

Dato følger, kl. 19:00. Skanderborg Kommunes Kirker—gudet tur til Hørning Kirke. Mødested: Hørning Kirke, Nørre Alle 6, 8352 Hørning.

Oktober

14.-18. oktober. Efterårsferie på Øm Kloster.

Torsdag d. 17. oktober, kl. 19:00-21:30. Museum i lommelygtens skær. For børn og voksne, husk lommelygte.

Torsdag d. 31. oktober, kl. 18:00. Alle Helgensaften på Øm. Årsmiddagen for klosterkirkens indvielse højtideligholdes af Øm Klosters Venner.

December

Søndag d. 8. december, kl. 11:00-16:00. Jul i Emborg. Køb julegaver, som ikke fås andre steder.

Følg med på hjemmesiden
www.skanderborgmuseum.dk